

МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА
ДЕМ'ЯНЧУКА

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ»

26–27 травня 2022 року

ТОМ 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова організаційного комітету:

Дем'янчук В.А. – доктор юридичних наук, професор, ректор Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Заступник голови організаційного комітету:

Боровик А.В. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін, проректор з наукової роботи Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.

Члени організаційного комітету:

Богатирьов І.Г. – доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Ільків О.В. – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Осауленко О.І. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри суспільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Головач А.В. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік Національної академії наук вищої освіти, директор інституту права Донецького університету економіки та права;

Рябчинська О.П. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Класичного приватного університету;

Марсюк К.Б. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу Національного університету «Львівська політехніка»;

Дрозд О.Ю. – доктор юридичних наук, професор, академік Академії адміністративно-правових наук України, виконувач обов'язків начальника відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ;

Шкута О.О. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри професійних та спеціальних дисциплін Херсонського факультету ОДУВС.

Актуальні проблеми протидії корупції в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 26–27 травня 2022 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне : Видавничий дім «Гельветика», Т.2. 2022. 212 с.
ISBN 978-966-992-798-9

УДК 343.21-048.26:328.185(477)(063)

ISBN 978-966-992-798-9

© Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, 2022

ЗМІСТ

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА» :
ТЕОРЕТИКО- ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Дацюк В.М......4

ВІДКРИТТЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ
МЕХАНІЗМУ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ

Крупнова Л.В.7

ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВА В ІНТЕРНЕТІ

Євпат О.С...... 10

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Боровик А.В., Нестерчук С.О...... 13

КЛАСИФІКАЦІЯ МАЙНА ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВОВІДНОСИН ЧЕРЕЗ
ПРИЗМУ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ

Ільків О. В. 16

КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО ПІД ЧАС ВІЙНИ

Луцик В.В. 20

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО
СТАНУ

Нестерчук С.О...... 23

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В
УКРАЇНІ

Ковтун О.В...... 26

ПРОЦЕДУРА УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Мельник О.М...... 29

СУТНІСТЬ, ОЗНАКИ ТА ВИДИ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Павлюк Н.С 32

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В ПЕРІОД ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

Хмара М.В., Чулій А.В 36

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДОВІЧНОГО
ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЗАКОРДОНОМ ТА В УКРАЇНІ

Чулій А.В...... 39

Дацюк Валентина Миколаївна

Студентка магістратури юридичного факультету
ПВНЗ «Міжнародного економіко-гуманітарного
Університету імені академіка Степана Дем'янчука»

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА» : ТЕОРЕТИКО- ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Відповідно до Конституції – Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, в якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

З 2014 року Україна перебуває в стані неоголошеної війни, а з 24 лютого 2022 року у повномасштабній війні з Росією. Частина держави незаконно тимчасово окупована цією ж державою агресором, на частині ведуться бойові дії. Більше ніж два мільйона громадян України вимушені були покинути свої будинки та поїхати на підконтрольну Українській владі територію в пошуках захисту і порятунку. Тому, я вважаю, що сьогодні питання правового статусу внутрішньо-переміщених осіб є дуже актуальним.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»: Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2].

Ознаки, які власне характеризують внутрішньо переміщених осіб такі:

- Внутрішньо переміщені особи мають громадянство України;
- Також такі особи можуть не мати громадянства України, але перебувають і постійно проживають на території України на законних умовах;
- Змінюючи місце проживання, такі особи не перетинають кордон України, а лише переміщуються на підконтрольній території держави.
- Внутрішньо переміщені особи змушені залишити своє місце проживання у разі надзвичайних ситуацій.

Аналізуючи нормативні документи вітчизняного й міжнародного законодавства, то особи яким було надано статус біженця в Україні, мають рівні права з особами без громадянства, іноземцями. Їм також належать права, свободи й обов'язки, як громадянам України.

Частина 1 статті 9 Закону України Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб [2] вказує на те, що внутрішньо-переміщена особа має такі права:

- єдність родини;
- сприяння органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права у пошуку та возз'єднанні членів сімей, які втратили зв'язок внаслідок внутрішнього переміщення;
- інформацію про долю та місцезнаходження зниклих членів сім'ї та близьких родичів;
- безпечні умови життя і здоров'я;
- належні умови для постійного чи тимчасового проживання на підконтрольній території;
- допомогу в оплаті комунальних послуг, електричної та теплової енергії, природного газу в місцях компактного поселення внутрішньо переміщених осіб (містечках із збірних модулів, гуртожитках, оздоровчих таборах, будинках відпочинку, санаторіях, пансіонатах, готелях тощо) за тарифами, які встановлюються для населення;
- допомогу та підтримку в поверненні додому;
- надання медичної допомоги в державних та комунальних закладах охорони здоров'я;
- влаштування дітей у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади;
- отримання соціальних та адміністративних послуг, а також документів, які необхідні за місцем перебування;
- отримання гуманітарної та благодійної допомоги;

Особи, які вважаються внутрішньо переміщеними зобов'язані виконувати інші обов'язки, визначені Конституцією та законами України.

Кабінет Міністрів України координує і контролює діяльність центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування щодо забезпечення ними усіх необхідних заходів із забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. З 2016 р. В Україні діє Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України. Міністерство, власне, займається створенням та реалізацією державної політики у питаннях внутрішньої міграції, сприяє реалізації та забезпеченню прав і свобод осіб, що покидають рідні домівки і створюють умови, які будуть належними та

безпечними для внутрішньо переміщених осіб за новим місцем проживання в Україні [4].

З метою соціальної підтримки внутрішньо переміщених сімей (осіб) у березні 2022 року Урядом прийнято Постанову № 332 про «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» [5].

Питання внутрішньо переміщених осіб є дуже актуальним на теперішній час, тому саме Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб, а також Міністерство соціальної політики розглядають питання та створюють нормативні документи, щодо соціальної та економічної сфери осіб, які є внутрішньо переміщеними та змушені були покинути постійне місце проживання. Для забезпечення свого безпечного та нормального життя на підконтрольних територіях, такі особи мають свої права та обов'язки, які закріплені в Конституції України та законах. Кабінет Міністрів, центральні та місцеві органи виконавчої влади відповідають за забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні. Також наша держава повинна забезпечувати усі соціальні виплати, допомогу та підтримку для осіб які покинули та покидають свої домівки на не підконтрольованих територіях України. І я вважаю, що населення, благодійні та гуманітарні організації, підприємства, фонди повинні підтримувати таких внутрішньо переміщених осіб.

Література:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 (зі змінами та допов.)// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст.1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
3. Лушпінко Юлія. Конституційно- правовий статус біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/37.pdf>.
4. Міністерство соціальної політики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» (зі змінами та допов.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>.

Любов Василівна КРУПНОВА

Доктор юридичних наук, професор,

Професор кафедри кримінального права і правосуддя

Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне

**ВІДКРИТТЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК
ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ**

В умовах реформування законодавства у сфері виконавчого провадження постає питання необхідності аналізу окремих адміністративних процедур, які здійснюються під час примусового виконання рішень. Однією з таких процедур є відкриття виконавчого провадження. Ця процедура представляє собою нормативно регламентований порядок вчинення дій суб'єктом повноважень стосовно прийняття виконавчого документа до примусового виконання, що має наслідком винесення індивідуального адміністративного акта – постанови про відкриття виконавчого провадження [1, с. 80].

Вбачається, що процедура відкриття виконавчого провадження є початковим етапом адміністративно-правового регулювання примусового виконання рішень. Вона є імперативною за своєю формою, оскільки у чинному законодавстві передбачено чіткий порядок її реалізації. Так, у ч. 5 ст. 26 Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII (далі – Закон № 1404-VIII) закріплено, що виконавець не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до нього виконавчого документа вносить постанову про відкриття виконавчого провадження, в якій зазначає про обов'язок боржника подати декларацію про доходи та майно боржника, попереджає боржника про відповідальність за неподання такої декларації або внесення до неї завідомо неправдивих відомостей [2]. Ця норма вказує на особливість цієї процедури, а саме строковість її реалізації, яка передбачає обов'язок уповноваженого суб'єкта вчинити певні дії у встановлений законом строк. До того ж вона свідчить про обов'язковість фіксації результатів вказаної процедури у вигляді відповідного процесуального акта (постанови про відкриття виконавчого провадження. У свою чергу остання призводить до виникнення процесуальних прав і обов'язків у сторін та учасників виконавчого провадження. Необхідно зазначити, що ця процедура має відповідні передумови здійснення, тобто юридичні факти, які обумовлюють потребу її реалізації у правовідносинах з виконавчого провадження. До числа таких передумов законодавством віднесено: особиста заява стягувача або прокурора; надходження виконавчого документу з суду або Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів [2].

З огляду на це можна зазначити, що завданнями цієї процедури є:

- (визначення правового статусу сторін виконавчого провадження (встановлення особи боржника та стягувача, а також формалізація їх прав і обов'язків). Важливе значення має визначення змісту резолютивної частини рішення, яка передбачає заходи примусового виконання;

- (перевірка законності виконавчого документу (законність вимог, дотримання строків подачі документу, дотримання вимог щодо місця виконання рішення тощо). Це завдання пов'язане з потребою остаточно пересвідчитись у законності вимог стягувача до боржника, що у подальшому стане підставою для вчинення виконавчих дій;

- (вирішення питань фінансового характеру (сплата виконавчого збору та встановлення обов'язку боржника щодо подання декларації про майно і доходи). Здійснення вказаного завдання дозволяє виконавцю визначитись з тактикою проведення виконавчих дій;

- (фіксація моменту відліку строків у виконавчому провадженні (періодів часу, в межах яких учасники виконавчого провадження зобов'язані або мають право прийняти рішення або вчинити дію). Це завдання без перебільшень є визначальним з огляду на строківість здійснення адміністративних процедур виконавчого провадження;

- (вирішення окремих питань організаційно-фінансового значення (здебільшого пов'язаних з винагородою приватних виконавців). Суть цього завдання полягає в тому, що приватний виконавець протягом трьох днів з дня відкриття виконавчого провадження здійснює розрахунок основної винагороди, ознайомлює з ним сторони виконавчого провадження, роз'яснює їм порядок сплати та стягнення основної винагороди приватного виконавця;

- (вирішення питань забезпечувального характеру (вжиття заходів щодо майна боржника, які гарантуватимуть ефективність подальшого примусового виконання рішення). Відповідно до Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 2 квітня 2012 р. № 512/5, стадіями адміністративної процедури відкриття виконавчого провадження є: подача заяви про відкриття виконавчого провадження; перевірка виконавцем виконавчого документу щодо відповідності законодавчо встановленим вимогам; прийняття виконавцем адміністративного акту – постанови про відкриття виконавчого провадження; внесення постанови про відкриття виконавчого провадження до автоматизованої системи виконавчого провадження; оскарження постанови про відкриття виконавчого провадження [3].

Відкриття виконавчого провадження цілком відповідає ознакам адміністративних процедур, зокрема ця процедура представляє собою чіткий порядок дій державних та приватних виконавців щодо вирішення

конкретних процесуальних завдань, який передбачає винесення підсумкового адміністративного акту індивідуальної дії. Щодо особливостей цієї процедури слід зазначити, що вона має власну специфічну мету, а саме забезпечення дотримання умов початку виконавчого провадження, передбачених чинним законодавством у сфері примусового виконання рішень. Натомість варто зауважити, що ця процедура також узгоджена із загальною метою виконавчого провадження, яка є спільною для усіх процедур, а саме забезпечення своєчасного та повного виконання приписів юрисдикційного рішення.

Отже, відкриття виконавчого провадження є невід'ємним елементом адміністративно-процедурних відносин, які виникають у процесі примусового виконання юрисдикційних рішень. Ця процедура забезпечує появу низки юридичних наслідків, які визначають подальший хід примусового виконання, правовий статус сторін виконавчого провадження, а також специфіку застосовуваних заходів впливу. Маючи імперативний характер, процедура відкриття виконавчого провадження віддзеркалює засади системи примусового виконання рішень, в основу яких покладено ідею узгодженості інтересів держави і громадян.

Література:

1. Калінін Р. С. Адміністративні процедури у виконавчому провадженні за законодавством України: дис. ... канд. Юрид. Наук: 12.00.07. Запоріжжя: Запорізький нац. Ун-т, 2013. 268 с.
2. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1404-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. № 30. Ст. 542.
3. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень: наказ Міністерства юстиції України від 2 квітня 2012 р. № 512/5 // Офіційний вісник України. 2012. № 27.

Олеся Сергіївна ЄВПАТ

Студентка магістратури юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
Імені академіка Степана Дем'янчука

ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВА В ІНТЕРНЕТІ

На сьогодні мережа «інтернет» основний засіб комунікації, а також ще один майданчик для діяльності шахраїв. Шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Особливістю шахрайства є те, що воно може бути вчинено як стосовно майна, так і стосовно права на таке майно. Шахрайство завжди повинно містити в собі прямий умисел на заподіяння саме шахрайства, а також мати корисливі мотиви вчинення[1].

Розвиток та інтенсивне впровадження сучасних інформаційних технологій в різних сферах життя обумовлює зростання злочинних проявів в них, що представляє дуже серйозну загрозу як для економіки, так і для інформаційної безпеки держави, складової національної безпеки. Особливо це відчувається з приєднанням до міжнародних систем телекомунікації та підвищення інтелектуального рівня зловмисників, які через мережу «інтернет» отримують доступ до комп'ютерної інформації. Високотехнологічні злочини набувають усе більш організованого характеру[2].

Одним із різновидів інтернет шахрайства є «фішинг», який спирається на необізнаність користувачів в основах мережевої безпеки.

Фішинг – це вид шахрайства, метою якого є отримання конфіденційної інформації довірливих чи неухажливих користувачів мережі персональних даних клієнтів онлайн-аукціонів, сервісів з переказу або обміну валюти, інтернет-магазинів тощо.[3]

Шахраї використовують усілякі способи, які найчастіше змушують користувачів самостійно розкрити конфіденційні дані – наприклад: пошук роботи в інтернеті. Фішинговий лист – це лист, який застосовується для поширення посилань на фішингові сайти. Подібні листи – цілком офіційні, але при цьому в них містяться обов'язкові посилання на сайти підробки, таким чином користувач вносить свої дані і піддається шахрайству.[4]

На сучасному етапі спеціалісти визначають коло певних ознак, що допомагають виявити листи підробки: відсутність цифрового підпису, лист має посилання для скачування, які можуть містити вірус, і всілякі вкладення з виконавчими файлами, наявність безлічі знаків оклику, що обумовлене сливом терміну вказаного в листі, в тексті міститься велика кількість орфографічних помилок, зазначення адреси відправника із

сумлінним посиланням, яке неодноразово дублюється, пропонування надати свої особисті дані: паролі, номери та ПІН-коди карток, а також перевести гроші в якості запоруки дотримання домовленості [4].

Прикладом фішингового сайту, як шахрайського ресурсу є наявне виманювання реквізитів платіжних карток під виглядом надання неіснуючих послуг (наприклад: поповнення мобільного рахунку, переказів з картки на картку) або створення веб-ресурсу організації, якій користувач довіряє (клон сайту Приват 24), що має на меті збір реквізитів платіжних карток для подальшої крадіжки грошових коштів з рахунків власників платіжних карток. Як доводить практика, більш як у 90% випадків на фішингових сайтах пропонуються неіснуючі послуги з поповнення мобільного рахунку та переказу коштів з картки на картку [3].

Також серйозною проблемою на даний час є розповсюдження комп'ютерних вірусів, особливо небезпечними є віруси-шифрувальники. Після зараження вірус шифрує ваші файли, і відновити їх після дії вірусу не зможе жоден антивірус. Найчастіше такі віруси розповсюджуються через електронну пошту. Щоб уберегтися від вірусів, потрібно використовувати надійне антивірусне програмне забезпечення, не відкривати електронні листи та посилання в цих листах з невідомих вам адрес, зберігайте копії важливих даних на різних носіях (флеш накопичувачах, інтернет-сховищах, тощо)[5].

В Інтернеті можуть з'явитися оголошення від благодійних організацій, притулків, батьків з проханням про матеріальну допомогу на лікування хворим дітям. Шахраї можуть вигадувати історії про хвороби, ілюструючи фотографіями чужих дітей, або створювати оголошення-дублери реальних благодійних організацій, які є точною копією справжнього, змінюються тільки реквізити для перерахування грошей. Для того, щоб не потрапитися на гачок і не віддати свої гроші в руки шахраїв, не полінуйтеся передзвонити в зазначену організацію, уточнити номер розрахункового рахунку або відвідати її особисто, переконатися в достовірності розміщеної інформації, з'ясувати всі подробиці справи, а потім вже вирішувати – передавати гроші чи ні[5].

Пропозиція допомоги в погашенні боргу – одна з популярних шахрайських дій в інтернеті, яка спрямована на користувачів, які оформили швидкий кредит онлайн або банківські позики і бажають вигідніше його позбутися.

Але насправді такі «помічники» частіше є шахраями, які знайшли дані про клієнта. Їхня головна мета – переконати такого позичальника, що вони зможуть позбавити його від кредиту. І як тільки це вдасться, вони попросять аванс, після отримання якого, змінять контактні дані[6].

Таким чином основними супутниками протиправних дій у комп'ютерному шахрайстві є низький рівень інформаційної культури громадян, їх власна неувважність, психологічні негативні якості (наприклад:

як бажання до швидкого збагачення за рахунок шахрайських пропозицій, акцій тощо). Запорукою протидії фішингу є додержання користувачами гігієни користування мережею «інтернет».

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР). Закон від 05.04.2001 №2341-III (Редакція станом на 19.08.2022).

2. Правові та організаційні засади протидії злочинам у сфері використання платіжних карток. Науково-практичний посібник / В.М. Бутузов, В.Д. Гавловський; За ред. І.В. Бондаренка.-К.,2009.-182с.

3. Що таке фішинг? URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Фішинг>.

4. Фішинговий лист. URL: <http://poradu24.com/tehnika/shho-take-fishing-i-yaka-vid-nogo-zaxist-chitati-tut.html>.

5. ТОП-5 видів інтернет-шахрайств та як від них вберегтися. URL : <https://shirokivska-silska-vca.gov.ua/news/1628851377/>

6. Інтернет шахрайство , як уникнути і що робити коли стали жертвою. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/internet-shakhraystvo-iaak-unyknuty-i-shcho-robyty-iaakshcho-staly-zhertvoiu/>

Андрій Володимирович БОРОВИК

Кандидат юридичних наук, доцент,
Академік Міжнародної кадрової академії,
Проректор з наукової роботи
Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені
академіка Степана Дем'янчука
М. Рівне, Україна

Сергій Олександрович НЕСТЕРЧУК

Студент групи ЮПП-21 (м) юридичного факультету
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
Імені академіка Степана Дем'янчука»
М. Рівне, Україна

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах війни кібернетичні атаки можливі не лише зі сторони ворога, але і зі сторони тих злочинців, які вирішили скористатися ситуацією, в той час коли правоохоронні органи перевантажені обсягами роботи та неправомірним шляхом набути фінансової вигоди. Як бачимо впродовж війни показники кіберзлочинності лише зростають.

В свою чергу, внесені до Кримінального кодексу України зміни призвели до посилення відповідальності зокрема за несанкціоноване втручання у роботу електронних систем залежно від їхніх наслідків [1].

Варто зазначити, що кіберзлочином (комп'ютерним злочином) являється суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України [1; 2].

Метою кіберзлочинів є крадіжка чи знищення інформації в інформаційних мережах та системах. Під час війни кіберзлочини можуть скоюватись задля дестабілізації ситуації в державі, викрадення конфіденційних відомостей, виведення з ладу державних інституцій, техніки, спричинення інших видів шкоди [3].

Для боротьби із кіберзлочинністю в Україні у 2015 році було створено Кіберполіцію (структурний підрозділ Національної поліції України) [4].

Основними завданнями Кіберполіції є наступні [5]:

1) Реалізація державної політики у сфері протидії кіберзлочинності;

2) Своєчасне інформування громадян про появу новітніх кіберзлочинів;

3) Запровадження програмних засобів для систематизації та аналізу інформації про кіберінциденти, кіберзагрози та кіберзлочини;

4) Реагування на запити закордонних партнерів, що надходять каналами Національної цілодобової мережі контактних пунктів;

5) Участь у підвищенні кваліфікації працівників поліції щодо застосування комп'ютерних технологій у протидії злочинності;

6) Участь у міжнародних операціях та співпраця в режимі реального часу. Забезпечення діяльності мережі контактних пунктів між 90 країнами світу;

7) Протидія кіберзлочинам у сфері використання платіжних систем [5].

Між тим задля забезпечення надійності і безпеки використання цифрових послуг, посилення можливостей та оптимізації національної системи кібербезпеки, впровадження дієвих кримінально-правових механізмів протидії кіберзлочинності було також прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану» [6].

Разом з цим в умовах воєнного стану було внесено відповідні зміни і до Кримінального процесуального кодексу України (надалі – КПК) у сфері протидії та розслідування кіберзлочинності, а саме [7]:

- право накладення арешту на комп'ютерні системи чи їх частини (абз. 2 ст. 170 КПК);

- можливість під час обшуку отримання доступу до комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку без попереднього дозволу, за умови, що інформація, яка на них міститься, має значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні (абз. 2 ч. 6 ст. 236 КПК);

- огляд комп'ютерних даних, що може проводитися слідчим, прокурором шляхом відображення у протоколі огляду інформації, яку вони містять, у формі, придатній для сприйняття їх змісту (фото, відео тощо) (ч. 2 ст. 237 КПК);

- запровадження нової слідчої (розшукової) дії – зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису, яка проводиться на підставі постанови слідчого, прокурора (ст. 245-1 КПК);

- виявлення місцезнаходження радіообладнання за заявою його власника, без дозволу слідчого судді (ч. 5 ст. 268 КПК) [7].

Отже, законодавче підґрунтя щодо системи механізмів для результативної боротьби із кіберзлочинністю в умовах воєнного стану у

нашій державі закладене. Відтак, сьогодні метою всіх державних органів та громадян повинна стати реалізація цих механізмів.

Література:

1.Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2.Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 року №2163-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.

3.Єрема М., Борисенко А. Боротьба з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану: Закон 2149-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://jurliga.ligazakon.net/analytcs/210562_borotba-z-kberzlochinnstyu-v-umova_kh-d-vonnogo-stanu-zakon-2149-ix.

4.Постанова Кабінету Міністрів України від 13.10.2015 року №831 «Про утворення територіального органу Національної поліції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2015-%D0%BF#Text>.

5. Кіберполіція України Національна поліція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberpolice.gov.ua/>.

6. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану» №2149-IX від 24.03.2022 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2149-20#Text>.

7.Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року №4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Олег Васильович ІЛЬКІВ

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету

Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

(Україна, м.Рівне)

КЛАСИФІКАЦІЯ МАЙНА ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВОВІДНОСИН ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ

У підготовленому ОБСЕ науково-методичному посібнику «Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя» [1] розкривається питання класифікації видів «майна» в розумінні статті 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція).

Щоб скористатися захистом статті 1 Першого протоколу особа повинна мати хоч якесь право, передбачене національним законодавством, яке може вважатися правом власності з точки зору Конвенції. Цей момент ілюструється розглядом багатьох заяв Європейським судом з прав людини (далі – Суд).

Як і поняття «цивільних прав і обов'язків», концепція «майна» в розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції має автономне значення, тобто не обмежується власністю на матеріальні речі та не залежить від формальної класифікації у національному праві: певні інші права та інтереси, які становлять активи, також можуть вважатися «правом власності», а відтак і «майном». Отже, при з'ясуванні змісту поняття «майно» недостатньо керуватися національним законодавством держав-учасниць Конвенції. Щоб вирішити питання щодо застосування статті 1 Першого протоколу до Конвенції до конкретної справи Суд повинен з'ясувати, чи надають обставини справи в цілому заявнику право на самостійний інтерес, який захищається цією статтею.

Аналізуючи практику розгляду Судом справ щодо порушення права володіння майном, ми можемо зробити висновок, що поняття «майно», як і «власність», має досить широке тлумачення й охоплює цілу низку економічних інтересів (активів) – як матеріальних, так і нематеріальних. Розглянемо деякі з них детальніше.

У контексті статті 1 Першого протоколу Конвенції Судом розглядалися справи щодо порушення права власності, де об'єктами були:

- Усе «власне» майно особи, що може входити до складу спадщини, і яке можна заповісти («Маркс проти Бельгії» (the Marckx case),

рішення від 27 квітня 1979 р., п. 64), тобто наявне майно (“existing possessions”);

- Нерухомість, зокрема, маєтки («Колишній Король Греції та інші проти Греції» (The Former King Of Greece and Others v. Greece), заява № 25701/94, рішення від 23 листопада 2000 р.), земельна ділянка та будинок, будинки («Спорронг і Льоннрот проти Швеції» (Sporrong and Lönnroth v. Sweden), рішення від 23 вересня 1982 р., заяви №№ 7151/75; 7152/75, серія А, № 52) та інша нерухомість;

- Прибутки, що впливають з власності, зокрема, орендна плата (рента), передбачена договором, добровільно укладеним відповідно до законодавства («Меллахер та інші проти Австрії» (Mellacher and Others v. Austria), заяви

№№ 10522/83; 11011/84; 11070/84, рішення від 19 грудня 1989 р.);

- Рухоме майно, наприклад, картина (зокрема, «Портрет молодого селянина» Ван Гога був предметом розгляду у справі «Беєлер проти Італії» (Beueler v. Italy) [GC] від 5 січня 2000 р., заява № 33202/96), або речі особи, що знаходяться в її помешканні («Новоселецький проти України» (Novoseletskiy v. Ukraine), заява № 47148/99, рішення від 22 лютого 2005 р.);

- Банківські внески («Гайдук та інші проти України» (Остаточна ухвала щодо прийнятності заяв № 45526/99 [...], поданих Іваном Юрійовичем Гайдуком та іншими проти України від 2 липня 2002 р.);

- Частка у пенсійному фонді («Мюллер проти Австрії», ухвала щодо прийнятності заяви № 6849/72, поданої Christian Muller v. Austria від 16 грудня 1974 р.);

- Кошти/присуджені суми, належні до виплати заявникам на підставі остаточного і обов'язкового до виконання арбітражного рішення («Грецькі нафтопереробні заводи «Стран» та Стратіс Андреадіс проти Греції» (Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece), заява № 13427/87, рішення від 21 листопада 1994 р.);

- Кошти, належні заявникам на підставі судових рішень, які є остаточними та підлягають виконанню («Бурдов проти Росії» (Burdov v. Russia), заява № 59498/00, рішення від 7 травня 2002 р., п.40);

У Рішеннях по справах «Бурдов проти Росії» (Burdov v. Russia) від 7 травня 2002 р., заява № 59498/00, п.40; «Ясіуньєне проти Литви» (Jasiūniėnė v. Lithuania) від 6 березня 2003 р., заява № 41510/98, п. 45. Суд звертає увагу на свою практику, де неможливість для заявника домогтися виконання рішення на його чи її користь становить втручання у право на мирне володіння майном, як вказано у першому реченні пункту першого статті 1 Першого протоколу.

- «активи», які можуть виникнути, зокрема, на підставі позову про відшкодування шкоди, який виникає з її заподіянням («Прессос Компанія Нав'єра С.А. та інші проти Бельгії» (Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium) (1), заява № 17849/91, рішення від 28 жовтня 1995 р.);

- «правомірні очікування» / «законні сподівання» вчиняти певні дії відповідно до виданого державними органами дозволу (наприклад, правомірні сподівання бути здатним здійснювати запланований розвиток території, з огляду на чинний на той час дозвіл на промислове освоєння землі (Справа «Пайн Велі Девелопмент Лтд. Та інші проти Ірландії» (Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland), заява № 12742/87, рішення від 23 жовтня 1991 р.);

- Майнові права, наприклад, набуте на підставі заповіту право на одержання орендної плати (ренти) за користування земельною ділянкою (ухвала щодо прийнятності заяви № 10741/84 S. V. The United Kingdom від 13 грудня 1984 р.);

- Приватні власні інтереси, визнані відповідно до національного права (справа «Беєлер проти Італії» (Beyeler v. Italy), рішення [GC] від 5 січня 2000 р., заява № 33202/96);

- Акції компанії (ухвала щодо прийнятності заяв №№ 8588/79 та 8589/79 Lars Bramelid and Anne-Marie Malmström v. Sweden від 12 жовтня 1982 р.; «Совтрансавто-Холдинг» проти України» (Sovtransavto Holding v. Ukraine), заява № 48553/99, рішення від 25 липня 2002 р.;

- Патенти;

- «гудвіл» (goodwill) – накопичені нематеріальні активи підприємства, що включають її найменування, репутацію, ділові зв'язки (в тому числі клієнтуру), товарні знаки та ін.; власність «фірми» (Ван Марле та інші проти Нідерландів» (Van Marle and Others), заяви № 8543/79, 8674/79, 8675/79 та 8685/79, рішення від 3 червня 1986 р.;

- Інше «майно», що «становить економічну цінність», зокрема, необхідні для здійснення підприємницької діяльності дозволи чи ліцензії (справа «Тре Тракторер Актіболаг проти Швеції» (Tre Traktörer Aktiebolag v. Sweden), рішення від 7 липня 1989 року, серія А, № 159).

Отже, поняття «майно» в розумінні статті 1 Першого протоколу Конвенції має автономне значення. Це, насамперед, означає, що національне законодавство держав-учасниць Конвенції не може вважатися остаточним при з'ясуванні його змісту, проте Суд може визнати за доцільне застосувати національне законодавство. Водночас, це передбачає обізнаність – насамперед, на національному рівні – з позицією Суду щодо тих чи інших питань. Особливо зазначена проблема є актуальною, коли підхід Суду є більш широким, аніж у національного законодавця.

Наприклад, визнання майном «правомірних очікувань» не вписується в традиційну канву об'єктів цивільних прав за чинним Цивільним Кодексом України, як і визнання економічних інтересів за ліцензією на право здійснення певного виду діяльності. Тобто, документи дозвільного характеру можуть водночас визнаватися «активами» та охоплюватися поняттям «майна». Такі ситуації вимагатимуть від органів правосуддя, враховуючи вимоги Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV, вирішення справ з урахуванням не лише національного законодавства, але й Конвенції та практики ЄСПЛ.

У рішенні у справі «*«Інтерсплав» проти України» (Intersplav v. Ukraine)* від 9 січня 2007 року, заява № 803/02 – ЄСПЛ визнав порушення статті 1 Першого протоколу, оскільки фактично постійні затримки відшкодування і компенсації у поєднанні із відсутністю ефективних засобів запобігання або припинення такої адміністративної практики, так само як і стан невизначеності щодо часу повернення коштів заявника, порушив «справедливий баланс» між вимогами публічного інтересу та захистом права на мирне володіння майном.

Рішення у справі «*«Україна-Тюмень» проти України» (Ukraine-Tyumen v. Ukraine)* від 22 листопада 2007 року, заява 22603/02, є показовим прикладом того, що відповідаючи інтересам суспільства, певна дія, вчинювана органами влади, все одно може порушувати права особи через її непропорційність.

Література

1. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. – 2-ге вид. Випр., допов. – Київ. 2015. 208 с.

Владислав Віталійович ЛУЦИК

Студент групи ЮПП-21 (м) юридичного факультету
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
Імені академіка Степана Дем'янчука»
М. Рівне, Україна

КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО ПІД ЧАС ВІЙНИ

З моменту початку воєнних дій на території України було проведено цілу низку змін, в тому числі до кримінального процесуального законодавства. Проте, такі реформи спровокували випадки незаконного обмеження обсягу прав громадян.

Так, генеральному прокурору, керівнику обласної прокуратури надано повноваження щодо доручення проведення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншим органам досудового розслідування (якщо досудове розслідування проводиться неефективно або у випадку коли діяльність органу досудового розслідування є неможливою) [1, 2].

Також, у випадку неможливості явки захисника для участі у процесуальних діях дізнавач, слідчий, прокурор, слідчий суддя може забезпечити дистанційну участь захисника, перекладача, спеціаліста для участі у процесуальній дії або судовому засіданні із застосуванням технічних засобів [1, 2].

Між цим у листі від 03 березня 2022 року «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» Верховний Суд вказав, у разі наявності об'єктивних обставин коли учасники кримінального провадження не можуть брати участь у засіданні в режимі відеоконференцз'язку шляхом використання технічних засобів, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України, у виняткових випадках можна допускати участь таких учасників в режимі відеоконференцз'язку за допомогою використання інших можливих засобів [5].

В умовах воєнного стану суд у кримінальних провадженнях уповноважений використовувати у якості доказів показання свідків, якщо їхній допит фіксувався за допомогою технічних засобів відеофіксації [2].

Крім того, з'явилась можливість здійснення тимчасового вилучення майна у вигляді електронних інформаційних систем, комп'ютерних систем або їх частин, мобільних терміналів, систем зв'язку для вивчення фізичних властивостей [2]. Вказані обставини значно спростили процеси розслідування та розгляду кримінальних проваджень.

При цьому у зв'язку із неможливістю здійснення правосуддя на окремих територіях країни, в оперативному порядку були проведені зміни

територіальної підсудності судових справ, сюди належать і кримінальні провадження.

Зокрема 27 липня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів»», яким обумовлено, що у зв'язку із, в тому числі, військовими діями та заходами щодо боротьби з тероризмом діяльність суду може бути призупинена з одночасним визначенням іншого суду, який буде здійснювати правосуддя на території суду, що припинив діяльність та який найбільш територіально наближений до суду, роботу якого призупинено [3].

Разом із цим Законом України «Про правовий режим воєнного стану» було обумовлено особливості діяльності судів під час війни та зазначено щодо безперервності здійснення правосуддя, а також зроблено застереження про неприпустимість скорочення або прискорення будь-яких форм судочинства [4].

Важливо зазначити, що для встановлення зв'язку, обміну документами між учасниками справи та судами було створено підсистему «Електронний суд».

Притому, наявними є і альтернативні способи для комунікації із судами в межах кримінальних проваджень.

Отже, війна в Україні припинила звичний механізм ведення кримінального судочинства, наслідками чого в подальшому стануть: суттєвий ріст навантаження на суди після відновлення їхньої повноцінної діяльності та втрати показань, доказів і навіть кримінальних проваджень тощо. Тому, законодавчому та виконавчим органам слід врегулювати чисельну кількість прогалин і проблемних питань у сфері кримінального судочинства.

Література:

1. Чуприна З. Особливості кримінального процесу в умовах воєнного стану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/212017_osoblivost-kriminalnogo-protsesu-v-um-ovakh-vonnogo-stanu.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року №4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2461-20#Text>.

4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 28. Ст. 250.

5. Лист Верховного Суду від 03 березня 2022 року «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану»

Сергій Олександрович НЕСТЕРЧУК

Студент групи ЮПП-21 (м) юридичного факультету
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
Імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнні умови кардинально вплинули не лише на всіх українців, але й і усі сфери життєдіяльності. Вказані зміни торкнулись також кримінального процесу. Ні суди, ні правоохоронні органи не були підготовленими до роботи під час війни. До того ж, саме ж законодавство не передбачало можливостей налагодження оптимальної діяльності у воєнних реаліях. Тому, через зазначені події Верховною Радою України у прискореному режимі було прийнято ряд законів, пов'язаних із нормативним забезпеченням питань кримінального провадження.

Однак, і досі існує ряд проблем на стадії проведення досудового розслідування: прийняття і оформлення процесуальних рішень; особливості проведення окремих процесуальних дій; відновлення втрачених матеріалів кримінальних проваджень; здійснення розслідування у разі відсутності підозрюваного; удосконалення системи захисту потерпілих, свідків; зміна строків розслідування [1].

Разом із цим, Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» було внесено важливі зміни до Кримінального процесуального кодексу України (надалі – КПК) [2; 3].

Зокрема дозволено слідчим, дізнавачам, прокурорам виносити постанову про початок досудового розслідування у разі відсутності технічної можливості доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань (п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України) [3].

Крім того встановлено заборону на проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час (із 22-ої години до 6-ої години), за винятком невідкладних ситуацій (п. 4 ст. 223 КПК України) [3].

При цьому строк досудового розслідування у кримінальному провадженні постановою прокурора зупиняється (але може бути поновлений) у разі відсутності об'єктивної можливості подальшого проведення, закінчення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності (п. 3 ч. 1 ст. 615 КПК України) [3].

Відтак процедуру зупинення досудового розслідування (у разі наявності об'єктивних обставин, що унеможливають подальше проведення досудового розслідування) було регламентовано п. 4 ч. 1 ст. 280 КПК України [3; 4].

В свою чергу ч. 6 ст. 615 КПК України було передбачено, що у випадку закінчення терміну дії судової ухвали щодо тримання під вартою та неможливості судового розгляду питання стосовно продовження строку тримання під вартою, попередньо обраний запобіжний захід вважається продовженим до двох місяців [3].

Між тим, відповідно до ч. 2 ст. 615 КПК України, строк дії ухвали слідчого судді чи постанови керівника органу прокуратури про тримання під вартою може бути продовжений керівником відповідного органу прокуратури до одного місяця. Такий строк може бути продовжений неодноразово [3; 5].

Також дозволено уповноваженим службовим особам затримувати осіб без ухвали слідчого судді чи постанови керівника органу прокуратури у випадку виникнення підстав вважати, що підозрювана особа може здійснити потенційну втечу.

Строк тримання осіб збільшено до 260 годин із моменту затримання, після чого особу мають доставити до суду або ж до керівника органу прокуратури для обрання відповідного запобіжного заходу чи звільнення [5].

Згідно п. 5 ч. 1 ст. 615 КПК України, у випадку відсутності технічної можливості провести окремі процесуальні дії (ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, розгляд клопотань, подання та розгляд скарг, проголошення судових рішень, оскарження недотримання розумних строків, подання апеляційної та/або касаційної скарги, використання показань тощо) у належні строки, такі дії мають бути вчинені за першої можливості, проте не пізніше, ніж впродовж 15-ти днів після припинення або скасування правового режиму воєнного стану [3; 6].

Таким чином, відповідно до результатів практики законотворчої діяльності в умовах воєнного стану вбачається, що зміни внесені до кримінального процесуального законодавства є несистемними та не вирішують наявні проблемні питання у відповідних кримінальних провадженнях. Що потребує застосування міжнародних стандартів розслідування кримінальних правопорушень та налагодження ефективної взаємодії правоохоронних органів із іншими державними органами та міжнародними інституціями.

Література:

1.Павлюк А. Досудове розслідування в умовах воєнного стану: які зміни внесено в КПК? [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://jurliga.ligazakon.net/analytics/213263_dosudove-rozsliduvannya-v-umovakh-vonnogo-stanu-yak-zmni-vneseno-v-kpk.

2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» №2201-IX від 14.04.2022 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20#Text>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року №4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Цермолонський І. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provadzhen-nya-v-umovah-voennogo-stanu.html>.

5. Овдієнко Г. Продовження строків тримання під вартою під час воєнного стану за ст. 615 КПК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khpg.org/1608811156>.

6. Вішевник Н. Воєнні трансформації КПК України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://radako.com.ua/news/voenni-transformaciyi-kpk-ukrayini>.

Олександр Валерійович КОВТУН

Студент магістратури юридичного факультету
«Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені
академіка Степана Дем'янчука»

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Діти – це самостійна частина суспільства, якій притаманні особливі правила поведінки. Воєнні дії в Україні спричиняють напругу в суспільстві, у тому числі й у дитячому середовищі. Унаслідок свого становища діти потребують особливого підходу, соціального захисту та поваги до їх прав. На жаль, в сучасному українському суспільстві його бракує, і соціальний захист в багатьох випадках лише задекларований в нормативних документах. Захист прав дітей що потерпіли під час війни потребує нормативно забезпеченого механізму та надання реальної допомоги, чітко визначеного статусу дітей, які проживають на окупованих територіях, окремого порядку відшкодування завданої шкоди здоров'ю під час військових дій.

Загальна Женевська декларація була прийнята в 1924 році Лігою Націй стала документом, який офіційно закріпив права дитини, в якій було вказано базові гуманні принципи. Пізніше в 1959 році ООН затвердила Декларацію прав дитини, де було збільшено перелік прав дітей [1]. Впродовж часу зазначені положення закріпилися у Конвенції про права дитини 1989 року [2]. Згодом прийнято Факультативний протокол 2000 р. До Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах [3]. Конвенція про права дитини була ратифікована Україною у 1991 році, її положення мають неухильно дотримуватися і знайшли відображення у національному законодавстві, зокрема, передбачені Конституцією України, Сімейним кодексом України, Законами України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей». Крім того, Кримінальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення дитина визнається особливим об'єктом, що захищається державою. Не зважаючи на існування значної кількості нормативно-правових актів, що регулюють різні аспекти захисту прав дітей, за даними Гельсінської спілки, «сьогодні дуже мало правових норм, які встановлюють особливості правового регулювання права дітей в умовах збройного конфлікту» [4, с. 28].

До 2016 року фактично єдиною спеціальною правовою нормою, що врегульовувала статус дитини в умовах збройного конфлікту, було

положення статей 30-33 Закону України «Про охорону дитинства», які не відповідали ситуації, що склалася в Україні. Задля вдосконалення системи забезпечення прав дітей в Україні шляхом удосконалення механізмів та процедур прийняття рішень щодо захисту дитини за місцем її фактичного перебування, розвитку соціальних послуг з підтримки сімей із дітьми, які потрапили в складні життєві обставини, постраждали внаслідок воєнних дій чи збройних конфліктів Верховною Радою України 26 січня 2016 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України, спрямованих на посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми». А 5 липня 2017 року уряд України ухвалив постанову №268 про надання дітям статусу постраждалих внаслідок воєнних дій [5].

“Абсолютна більшість дітей в Україні, а це понад 7,5 млн. Дітей, потерпають від війни, і мова не лише про тілесні ушкодження. Це і порушення психологічного, психоемоційного стану, і абсолютне порушення всіх прав дитини [6]. Кожна з 7,5 мільйонів українських дітей, навіть якщо не має тілесних ушкоджень, має ушкодження та порушення її прав. Прав на особисте життя та захист від посягання на нього, прав на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства. Прав на відпочинок та на дозвілля, освіту і родину. Права на захист від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень. Прав на захист дитини від усіх форм експлуатації, що завдають шкоди будь-якому аспекту добробуту дитини. Захист від катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження чи покарань [6]. Крім того, отримання зазначеного статусу пов’язано з численними бюрократичними перепонами і враховуючи відсутність його змістовного наповнення, зрозумілими стають причини небажання осіб отримувати статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів [7]. Також цим статусом не охоплюються всі аспекти шкоди, від яких може потерпати дитина, яка знаходиться на території збройного конфлікту. Тому Н.В. Лесько запропоновано поряд із категорією «діти, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів» закріпити категорію «діти, що перебувають у зоні збройного конфлікту» [8, с. 163]. З такою позицією можна погодитися, уточнивши конструкцію «діти, що перебувають/перебували у зоні збройного конфлікту», оскільки навіть знаходження певний час на території воєнних дій накладає величезний відбиток на психіку дитини та її подальше життя. Хоча інституції громадянського суспільства та міжнародні неурядові організації намагаються привернути увагу до проблеми захисту прав дітей під час збройних конфліктів та надати інформаційну і методичну допомогу, на сучасному етапі організаційні засади роботи із дітьми з числа внутрішньо переміщених осіб якісно не покращилися.

Отже виходячи з вищезазначеного норми чинного законодавства підлягають удосконаленню, щодо правового статусу дітей, які постраждали

внаслідок війни. Він потребує конкретизації, уточнення та «наповнення» фактичними можливостями і пільгами. Важливим також вбачається змінення бюрократичних процедур, пов'язаних із отриманням відповідного статусу та безперешкодна реалізація дитиною можливостей і прав.

Література :

1. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_384 (дата відвідування 05.10.2022).
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата відвідування 03.10.2022).
3. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі у збройних конфліктах від 01 січня 2000 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_795 (дата відвідування 05.10.2022).
4. Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройних конфліктів на сході України. За ред. А. П. Буценка. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ: КИТ, 2016. 82 с.
5. Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF> (дата відвідування 05.10.2022).
6. Захист прав дітей. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3496680-zahist-prav-ditej-v-umovah-vijni-zmini-v-proceduri-usinovlenna.html/> (дата відвідування 05.10.2022).
7. Саме стільки дітей отримали статус постраждалих внаслідок військових дій. URL: <http://radnyk.org/noviny/0-17-same-stilki-ditey-otrimali-status-postrazhdalih-vnaslidok-viyskovih-diy/> (дата відвідування 09.06.2019).
8. Лесько Н.В. Проблеми захисту дітей від насильства під час воєнних дій та збройних конфліктів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2017. Вип. 46. Т.1. С. 161-164.

Оксана Миколаївна МЕЛЬНИК

студентка магістратури юридичного факультету
ПВНЗ «Міжнародного економіко – гуманітарного
університету імені академіка Степана Дем'янчука»

ПРОЦЕДУРА УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах військового конфлікту, який відбувається на території України, багато дітей були позбавлені батьківського піклування або осиротіли. Відповідно до Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року діти, які були тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або які не можуть залишатися в такому середовищі для власної вигоди, мають право на особливий захист та допомогу, що надаються державою [1]. Жодних змін або спрощень не було внесено до порядку усиновлення дітей протягом останнього року до чинного законодавства. Усиновлення в умовах воєнного стану здійснюється виключно до норм чинного законодавства України.

Відповідно до статті 207 Сімейного кодексу України усиновлення – прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, крім випадків, передбачених статтею 282 Сімейного кодексу України. Усиновлення дитини відбувається у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя. [2, с. 60].

Крім того, усиновлення в Україні регулюється постановою Уряду від 8 жовтня 2008 р. № 905, яка регулює діяльність з усиновлення та порядок контролю за дотриманням прав усиновлених дітей.

Органи з усиновлення здійснюють діяльність із забезпечення нормального сімейного життя та виховання дітей, позбавлених батьківського піклування або без батьків. Українське законодавство не обмежує зазначення раси, національності чи статі. Конституція України гарантує всі права, необхідні дітям для розвитку та життя.

Основним принципом, який має застосовуватися до суб'єкта усиновлення, є принцип, викладений у Європейській конвенції про усиновлення дітей, а саме стаття 4, згідно з якою рішення про усиновлення мають прийматися в найкращих інтересах дитини [3].

Згідно з українським сімейним законодавством усиновлюються неповнолітні діти. До таких суб'єктів належать: діти-сироти, діти, які позбавлені батьківського піклування та батьки, які дали згоду на усиновлення та перебувають на обліку у службі у справах дітей.

Процедури усиновлення дитини на території України в умовах воєнного стану можливі, але усиновлення відбувається на територіях, де не велися активні бойові дії і працюють українські органи державної влади, де мова йде про дітей – їх життя, батьків, родичів.

Варто зазначити, що процес усиновлення дещо змінився з моменту повного вторгнення держави – агресора на територію України.

З кінця лютого до березня 2022 року процес усиновлення призупинено, тобто не може тривати взагалі. Це стосується як процесу, який відбувався до повномасштабного вторгнення, так і нових заяв про усиновлення під час війни. Державні органи, особливо суди, які реалізували цей процес усиновлення, переважно припинили роботу із забезпечення безпечних умов праці для своїх працівників.

Уповноважений Президентом України радник з прав дитини та реабілітації дітей під час брифінгу зазначила, що в Україні в період повномасштабного вторгнення неможливо усиновити дітей. Процедура не поширюється на українців та іноземців. Усиновлення дитини неможливе через існуючі проблеми з процедурами, встановленими законодавством [4].

На тих територіях, де не велися активні бойові дії, це тривало близько місяця.

У квітні 2022 Верховна Рада України оприлюднила розпорядження про те, що за час дії воєнного стану порядок усиновлення не зазнав змін і усиновлення здійснюється в загальному порядку з урахуванням норм національного законодавства [5]. Отже, як бачимо, призупинення процесу усиновлення не відбулося.

Однак під час воєнного стану власне процедура усиновлення дітей в Україні була досить складною. Наприклад, у деяких районах, охоплених війною, служби у справах дітей і суди досі не працюють у повному обсязі, що ускладнює проходження кожного етапу усиновлення. Це передбачає оформлення необхідних документів, перевірку умов за місцем проживання. Проте в деяких відомих випадках певні етапи усиновлення проходили успішно, зокрема суд продовжував свою діяльність і виносив рішення про усиновлення як завершальний етап загального процесу усиновлення (наприклад, рішення Савранського районного суду Одеської області від 18.04.2022 у справі 512/168/22, рішення Баглійського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 22.04.2022 у справі № 207/967/22 про усиновлення) [6, 7].

Перша зміна процесу усиновлення відбулася 24 травня 2022 року. Відповідно до цих змін встановлено певний перелік документів та порядок усиновлення усиновлених дітей, особливо у присутності посадових осіб, якщо дитина тимчасово передана чи евакуйована за межі України на час введення на території України надзвичайного чи воєнного стану.

Подальші процедурні зміни були внесені 31 травня 2022 року Постановою Кабінету Міністрів України №636 Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України відносно цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання. А саме в Постанові зазначалося про доопрацювання єдиного електронного банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і

сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів, що ведеться в Єдиній інформаційно-аналітичній системі «Діти», а також Єдиного державного вебпорталу електронних послуг та процесів його інформаційної взаємодії з відповідними базами даних, державними реєстрами. Згідно з Постановою, необхідно забезпечити дане вдосконалення у п'ятимісячний строк мають Міністерство соціальної політики та Міністерство цифрової трансформації України. Дані вдосконалення відповідно мають полегшити процес подання та отримання необхідних документів майбутнім усиновлювачам, пришвидшити перевірку поданих документів компетентними органами та певною мірою спростити всю процедуру усиновлення [8].

Кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, ймовірно збільшиться через війну росії проти України. Тим часом в умовах воєнного стану громадяни України та іноземці все ще можуть допомагати дітям шляхом усиновлення. Крім того, український уряд продовжує вживати заходів щодо розвитку, оптимізації та популяризації процедур усиновлення в країні. Цифровізація має значно спростити та пришвидшити бюрократичні процедури.

Література:

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року;
2. Сімейний кодекс України: Закон від 10.01.2002 № 2947-III (Редакція станом на 19.02.2022)
3. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута): станом на 15 лютого 2011 року;
4. Брифінг на тему: «Захист прав дітей в умовах війни». – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3496680-zahist-prav-ditej-v-umovah-vijni-zmini-v-proceduri-usinovlenna.html>;
5. Усиновлення в Україні відбувається на загальних підставах, з урахуванням норм національного законодавства. – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221242.html>;
6. Рішення Савранського районного суду Одеської області від 18.04.2022 у справі 512/168/22. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104009407>;
7. Рішення Баглійського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 22.04.2022 у справі № 207/967/22 про усиновлення. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104229211>;
8. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2022 року № 636;

Назарій Сергійович ПАВЛЮК

Студент групи ЮПП-21 (м) юридичного факультету
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
Імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна

СУТНІСТЬ, ОЗНАКИ ТА ВИДИ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Сьогодні військові події, які в тому числі відбуваються і в Україні, доводять необхідність дотримання під час збройних конфліктів та ведення бойових дій принципів верховенства права, визнання людини та громадянина найвищою цінністю. Для цього й існують відповідні правила ведення війни, що вважаються загально визнаними в світі, окремі з яких зафіксовані як на міжнародному рівні, так і в національних законодавчих актах більшості держав.

В цілому воєнним конфліктом вважається форма вирішення міжнародних або внутрішньодержавних спорів із використанням воєнних сил з обидвох сторін.

До видів воєнних конфліктів відносять війну та збройні конфлікти.

Війною, в соціально-політичному розумінні, є спосіб розв'язання конфліктів між соціальними групами, народами або державами, шляхом ведення бойових дій між відповідними збройними формуваннями, організований з метою заволодіння чужими матеріальними або людськими засобами. Між тим збройним конфліктом є будь-яка відкрита збройна сутичка між декількома сторонами із задіянням військових ресурсів, пов'язана з порушенням кордонів конфліктуючих сторін.

Відтак воєнними злочинами виступають криміналізовані на національному і міжнародному рівнях та найтяжчі за своїми наслідками суттєві порушення договірної чи звичаєвої норм, що посягають на питання міжнародного правопорядку, безпеки людства та миру, вчиняються через наявний збройний конфлікт міжнародного або неміжнародного масштабу [1].

Незважаючи на значну кількість видів воєнних злочинів, існують спільні ознаки таких злочинів, серед яких можна виокремити наступні: можуть вчинятись лише за наявності збройного конфлікту; скоєння діянь, що є суттєвими порушеннями положень міжнародного права; вказані діяння, в більшості випадків, вчиняються військовими керівниками або військовослужбовцями; особи, які перебувають під захистом міжнародних норм являються об'єктом воєнних злочинів; скоюються навмисно чи із грубої необережності.

Натомість військовим вважається злочин, що являє собою небезпечні для суспільства винні дії, вчинені під час несення військової служби у конкретній воєнній структурі конкретної держави.

Встановлений порядок проходження військової служби є об'єктом військових злочинів, тоді як військовослужбовці, посадові особи та державні органи є суб'єктами. Отже, військові злочини насправді полягають у невиконанні вимог щодо несення військової служби, хоч і можуть посягати на життя та здоров'я інших осіб.

Крім того, закони та звичаї війни передбачають зобов'язання для сторін конфлікту, серед них можна виділити основні: табу щодо нападу на мирних жителів, хворих, поранених; обов'язок гуманного обходження із військовополоненими; заборона мародерства, викрадення об'єктів культурної спадщини, національних цінностей; заборона ураження об'єктів критичної інфраструктури (лікарні, дамби, атомні електростанції); заборона використання зброї масового ураження (наприклад, ядерної зброї) тощо.

Статут ООН визначає будь-які акти агресії, відкриті чи закриті, як і застосуванням зброї, так і без такого [2].

У відповідності до положень Брюссельської декларації від 1874 року [3], яка в результаті не була ратифікована, підлягали переслідуванню компетентними органами факти захоплення, знищення чи умисного плундрування релігійних, мистецьких і наукових закладів, історичних пам'яток, художніх і наукових творів.

Нормами Конвенції про закони та звичаї сухопутної війни, прийнятої у 1899 році [4] передбачено, що під час облоги й артилерійського обстрілу повинні вживатись усі необхідні заходи для збереження релігійних, мистецьких і наукових будівель, якщо вони не використовуються у військових цілях.

Гаазькою конвенцією 1907 року [5] було введено норму, згідно з якою право воюючих сторін застосовувати засоби ураження противника не є необмеженим.

Згідно Женевської конвенції від 12 серпня 1949 року [6], а також додаткових протоколів до неї, заборонено під час воєнних дій використання отрут, вбивство чи поранення неспроможного противника, застосування зброї масового ураження тощо.

Статут Міжнародного кримінального суду закріпив поняття складу воєнного злочину як порушення норм міжнародного гуманітарного права. В свою чергу, склади конкретних воєнних злочинів та пов'язаних з ними правопорушень передбачені одночасно декількома нормативно-правовими актами, зокрема і положеннями Римського статуту [7].

Варто зауважити, що на міжнародному рівні, відповідно до Римського Статуту, виділяють наступні злочини: злочини геноциду; злочини проти людяності; воєнні злочини; злочини агресії [7; 8].

При цьому, відповідальність за порушення законів війни – індивідуальна кримінальна або державна – є не менш важливим інструментом примусу виконання правових норм.

Наприклад у Міжнародному кримінальному суді процес притягнення до відповідальності за воєнні злочини складається із наступних стадій: попереднє опрацювання, проведення розслідування, первинний розгляд, судовий розгляд, апеляційний перегляд та примусове виконання рішення.

Варто звернути увагу на те, що чинне українське законодавство взагалі не встановлює відповідальності за злочини проти людяності, при цьому зміст воєнних злочинів закріплений доволі абстрактно шляхом встановлення бланкетної норми, що значно ускладнює її застосування.

Так, диспозиція ст. 436 Кримінального кодексу України (пропаганда війни) повинна містити не лише простий склад кримінального правопорушення, але й включати інші важливі в сучасних умовах обставини [9]. Також вдосконалення особливими кваліфікуючими ознаками потребують склади кримінальних правопорушень, передбачених ст. 416 «Порушення правил польотів або підготовка до них», ст. 417 «Порушення правил кораблеводіння», ст. 427 «Здача або залишення ворогові засобів війни», ст. 429 «Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю», ст. 430 «Добровільна здача в полон», ст. 432 «Мародерство» [9].

Отже, необхідно необхідність привести національне законодавство щодо у сфері воєнних злочинів у відповідність до положень міжнародного гуманітарного та кримінального права.

Література:

1. Червякова О.В. Відповідальність за воєнні злочини: механізми та процеси відновлення суверенітету та безпеки України. Форум Права, 61(2). 2020. 150-162.

2. Статут ООН і Статут Міжнародного Суду: міжнародний документ від 26.06.1945 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010.

3. Брюссельська декларація про закони та звичаї війни [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://te.zavantag.com/docs/238/index-23956-5.html>.

4. Конвенція про закони і звичаї суходільної війни [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_222.

5. Конвенція про бомбардування морськими силами під час війни (IX Гаазька конвенція) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakony.com.ua/lawbase/sedcontent.html?id=7243&p=1>.

6. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_153.

7. Римський статут Міжнародного кримінального суду [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.

8.Зубанський М.К. Поняття та склад воєнного злочину в контексті положень міжнародного кримінального права. Збірник наукових статей. 2022. С. 47-56.

9.Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

Міла Василівна ХМАРА

Кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових та адміністративно-
правових дисциплін

«Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука»

Артём Валерійович ЧУЛІЙ

Студент групи юридичного факультету

«Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука»

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В ПЕРІОД ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ

Торгівля людьми є однією із найголовніших проблем суспільства під час війни в Україні. Цей страхітливий за масштабами впливу та негативних наслідків феномен має різні форми: продаж дітей, використання у жебрацтві, втягнення в протиправну діяльність, сексуальна експлуатація, примусова праця (рабство), проведення експериментів над тілом і психікою людини, насильне вилучення органів і частин тіла людини, тощо.

Із початку російської військової агресії з України вимушено виїхали вже близько 3 мільйонів людей, більша частина з них це діти і жінки. Найбільш вразливими категоріями до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми є жінки, жінки з дітьми, люди з інвалідністю, люди, які потребують постійного стороннього догляду. Щоб забезпечити себе від такого становища громадянам України, які є біженцями, та тим, які шукають тимчасового захисту, по приїзду у відповідну країну, необхідно невідкладно зареєструватися на тимчасове проживання. Потрапляння людини в ситуацію торгівлі людьми спричиняє порушення прав кожного громадянина, таких як право на життя, повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність, свободу пересування та інші [1].

Немає такого правила, що «торговцями людьми» можуть бути тільки особи чоловічої статі, а от жінкам потрібно довіряти. Навпаки, у таких випадках жінки часто стають посередниками і на загальному образі якоїсь довіри до жінок маніпулятивно заманюють людей у рабство. Якщо до вас підходить жінка із дивною пропозицією — не значить, що це краще, ніж якщо б до вас підійшов чоловік і зробив таку ж пропозицію [2].

Протидія торгівлі людьми існує в різних формах. У багатьох країнах є спеціальні підрозділи по боротьбі з торгівлею людьми. Крім того, однією з найефективніших заходів є правове регулювання. У період з 2013 по 2018 роки законодавство багатьох країн доповнилося нормативними

документами, пов'язаними з протидією торгівлі людьми. Це було пов'язано зі вступом в силу Протоколу про торгівлю людьми 2000 року [3].

Прийняття нормативних документів, що регулюють права жертв торгівлі людьми і визначають кримінальне переслідування торговців, – одна з найбільш ефективних заходів, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми. Вони регулюють норми чинного в різних країнах міжнародного права, що має свої відмінності. Крім того, наявність міжнародних нормативних документів дозволяє спростити ведення судом кримінальних справ, пов'язаних з торгівлею людьми, в будь-якій країні [4].

Торгівля людьми зачіпає практично всіх держав-учасників ОБСЄ в якості країн або походження, або призначення. Україна також входить в цю організацію.

У 2003 році було створено Бюро і заснована посада Спеціального представника і координатора по боротьбі з торгівлею людьми, щоб допомогти державам-учасникам у розробці та здійсненню ефективної політики по боротьбі з торгівлею людьми. У справі захисту жертв Бюро Спеціального представника вживає підхід, заснований на правах людини і на врахуванні інтересів жертв [5].

Сьогодні центральним міжнародним документом щодо протидії торгівлі людьми є Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, передусім жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію [6].

Можливо два варіанти розв'язання проблеми торгівлі людьми та надання допомоги і захисту особам, що постраждали від неї. Перший варіант полягає у розв'язанні проблеми торгівлі людьми шляхом здійснення системних заходів державними установами за рахунок бюджетних коштів. Недоліком зазначеного варіанта є те, що для його реалізації необхідні бюджетні кошти у значному обсязі. Другий, оптимальний варіант передбачає налагодження співпраці державних установ з громадськими організаціями, зокрема впровадження ефективного механізму взаємодії у сфері протидії торгівлі людьми, за такими напрямками, як: організація інформаційно роз'яснювальної роботи серед населення, спрямованої на запобігання потраплянню в ситуації, пов'язані з торгівлею людьми; підвищення професійного рівня спеціалістів, які надають допомогу особам, що постраждали від торгівлі людьми, здійснюють їх реабілітацію та соціальну реінтеграцію; проведення постійного моніторингу ефективності заходів, спрямованих на протидію торгівлі людьми; підвищення якості надання послуг особам, що постраждали від торгівлі людьми, зокрема шляхом впровадження стандартів надання соціальних послуг таким особам. Незважаючи на наявність законодавства, що передбачає протидію торгівлі людьми, проблемні аспекти правового регулювання не вичерпано [7].

Інтерпол є провідною міжнародною організацією, яка завдяки своїй унікальній структурі, правовій базі й технічному оснащенню здійснює ефективну та раціональну координацію міжнародного поліцейського співробітництва у сфері боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми [8].

Важливо наголошувати, що торгівля людьми – загальнолюдська проблема, і нікому не можна втрачати пильність у незнайомій місцевості – за кордоном, у іншій області. Зловмисники є усюди і вони найчастіше шукають найбільш розгублених людей, які потрапили у скруту [2].

Отже, боротьба та запобігання злочину торгівлею людьми під час війни в Україні, захист постраждалих і переслідування торговців людьми є комплексною проблемою. Завдяки цілеспрямованому підходу та колективних зусиль з протидії торгівлею людьми можна досягти значних результатів.

Література:

1. Запобігання торгівлі людьми під час війни. URL: <https://dszn.smr.gov.ua/zapobigannya-torgivli-lyudmi-pid-chas-vijni/>
2. Війна та торгівля людьми, як уберегтися. URL: <https://suspilne.media/265871-svoboda-ce-antirabstvo-organizatorka-informacijnoi-kampanii-z-protidii-torgivli-ludmi/>
3. Протидія торгівлі людьми: збірник нормативно-правових актів. Київ., 2016. 196 с.
4. Гусак Н., Романова І. Інформаційно-просвітницька робота з протидії торгівлі людьми: метод. Рекоменд. Київ.: Києво-Могилянська академія, 2011. 159 с.
5. Топчій А. Нелегальна трудова міграція та торгівля людьми. Висвітлення проблеми у ЗМІ. К., 2008. 399 с.
6. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=995_791.
7. Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP120350.html
8. . Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України на напрямку протидії торгівлі людьми. Київ: Цифра, 2007. 175 с.

Артём Валерійович ЧУЛІЙ

студент магістратури юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЗАКОРДОНОМ ТА В УКРАЇНІ

Довічне позбавлення волі є найвищою мірою покарання в нашій державі, своєрідною альтернативою смертній карі, що призначається лише у виняткових випадках за вчинення особливо тяжких злочинів. Цей вид покарання застосовується завжди як основний, може призначатись і самостійно, і у поєднанні з додатковими покараннями. Довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк [1].

На думку багатьох науковців, такий вид покарання є доречним та ефективним у боротьбі зі злочинністю в Україні. Проблема полягає в тому, що досі тривають дискусії про те, чи є покарання у виді довічного позбавлення волі достатньою альтернативою смертній карі, оскільки, незважаючи на те, що у більшості держав світу відмовилися від такого виду покарання, як смертна кара, однак є низка держав, де таке покарання продовжує існувати. Найсуворіший характер покарання у виді довічного позбавлення волі визначається істотністю і тривалістю позбавлень та обмежень прав і свобод особи, засудженої до цього покарання, та позначається на порядку і умовах його встановлення, застосування і відбування[2].

Обставиною, яка зумовлює призначення покарання у виді довічного позбавлення волі і водночас вказує на неможливість досягнення мети покарання шляхом застосування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, є «надзвичайно» високий ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину і особи злочинця. «Надзвичайність» суспільної небезпеки вчиненого злочину визначається сукупністю усіх зібраних у кримінальному провадженні даних, які стосуються вчиненого злочину, особи винного і обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання. На таку «надзвичайну» небезпеку можуть указувати: - множинність, зокрема сукупність, повторність чи рецидив учинених особою злочинів; - наявність у вчиненому діянні декількох ознак відповідного складу злочину; - відсутність жодної з обставин, які пом'якшують покарання; - наявність однієї або декількох обставин, які обтяжують покарання [3].

Слід зазначити, що у міжнародних нормах права відсутнє позбавлення волі як окремий конкретний вид кримінального покарання. Воно фактично зводиться до обмеження свободи у виді арешту, взяття під

варту, ув'язнення [4]. Кримінальний кодекс України не дає поняття довічного позбавлення волі. Враховуючи ж зміст статей 50, 63, 64 і тих статей Особливої частини Кримінального кодексу України, які передбачають це покарання, можна сказати, що воно є заходом примусу, який застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні умисного особливо тяжкого злочину, і полягає у безстроковій (до кінця життя) ізоляції засудженого від суспільства шляхом тримання його у спеціально призначених для цього кримінально-виконавчих установах.

В Україні у сфері виконання кримінальних покарань відповідність міжнародним нормативно-правовим актам і вимогам світового співтовариства є метою, яку кримінально-виконавча служба за підтримки громадських організацій намагається, і не без певних успіхів, досягти упродовж останніх років. Суспільство вітає поліпшення умов утримання засуджених, закріплення гарантій реалізації ними прав і свобод тощо. Водночас воно досить неоднозначно реагує на можливість запровадження умовно-дострокового звільнення для осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. Натомість, вимога реальної можливості дострокового звільнення є складовою норми, що закріплена у практиці Європейського суду з прав людини щодо статті 3 Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод. І відсутність такої можливості для осіб, довічно позбавлених волі, у національному законодавстві є свідченням того, що довічне ув'язнення не відповідає стандартам даної Конвенції [5].

Належної уваги на сьогодні заслуговує міжнародний досвід деяких країн Європи щодо відбування засудженими довічного позбавлення свободи та застосування до останніх елементів прогресивної системи відбування покарання. На прикладах окремих держав розглянемо можливість застосування до засуджених елементів зазначеної системи.

Слід відмітити, що не всі держави світу вбачають необхідність у довічному позбавленні волі. Так, приміром, в Португалії цей вид покарання відмінений Конституцією 1989 року. В Іспанії довічне позбавлення волі також відсутнє. Довічне позбавлення волі заборонено також конституціями деяких північноамериканських країн, зокрема Бразилії. Кримінальні кодекси Норвегії та Словенії також не передбачають довічного позбавлення волі. Замість нього, за особливо тяжкі злочини суди призначають тривалі, але фіксовані терміни позбавлення волі. В дійсності, в країнах Південної та Західної Європи лише незначна кількість осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, залишаються в колонії до кінця свого життя [6].

Помилування довічно засуджених застосовується в багатьох розвинених країнах, де лише деякі особи, засуджені до довічного позбавлення волі, залишаються у місцях позбавлення волі до кінця свого життя, натомість значна їх кількість при дотриманні певних умов може

розраховувати на дострокове звільнення. При цьому після виходу на свободу особи, які були засуджені до довічного позбавлення волі, живуть під наглядом відповідних органів, а за невиконання ряду встановлених до них вимог (порушення порядку чи вчинення злочину) можуть бути знову направлені до місць позбавлення волі. По-різному в тій або іншій країні законодавець ставиться і до визначення терміну відбуття даного вигляду покарання. Наприклад, в Австрії середній термін довічного ув'язнення 61 складає 22 роки, Англії і Уельсі – 14,4 років, Швеції – 9 років, Франції – 18 років, Італії – 21 рік, Хорватії – від 20 до 40 років, Данії і Нідерландах – максимально 20 років, Фінляндії – від 10 до 15 років, Угорщині – від 15 до 30 років. У Канаді мінімальний термін, після якого може бути розглянуто питання про дострокове звільнення ув'язненого, складає 10 років при скоєнні тяжкого злочину (вбивство другої міри) і максимальний 25 років за особливо тяжкий злочин (вбивство першого ступеня). Питання про умовно-дострокове звільнення може розглядатися в Шпрі-Ланці після 6 років фактичного відбування покарання, Японії – після 10 років, Германії і Люксембурзі – після 15 років, Польщі – після 20 років, Латвії і Литві – після 25 років, а Естонії – не менше 30 років. Проте цей термін може бути збільшений за порушення режиму або вчинення нового злочину чи скорочений у випадку амністії або помилування. Кількість «довічників» в загальній масі засуджених також різної в окремих країнах світу: від 20 % у Північній Ірландії до 1 % у Ісландії. Показники для інших держав виглядають таким чином: Шотландія – 11,2 %; Англія і Уельс – 6,02 %; Туреччина – 4,4 %; Італія – 3 %; Австрія – 2,9 %; Фінляндія – 2,2 %; Швеція – 2 %; Угорщина – 1,9 %; Франція – 1,6 % [7].

Більшість країн світу в своїх системах покарань теж мають даний вид покарання. У вище названих країнах зазвичай мова йде про можливість умовно-дострокового звільнення, а не помилування, адже перше є більш об'єктивним, дає можливість індивідуального підходу, розгляду усіх деталей кожної окремої справи і знижує ризик випадкової неправильної оцінки ступеня суспільної небезпечності злочинця.

Отже, варто внести зміни в кримінально-виконавче та кримінальне законодавство нашої країни, щоб гуманізувати наше відношення до «довічників». Потрібно надати можливість таким особам умовно-достроково звільнитися з місць позбавлення волі і скоротити мінімальний строк, який засуджений повинен відбутися в установі виконання покарань для того, щоб мати змогу подати клопотання про помилування.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001р. № 2341- ІІІ. Офіційний вісник України. 2001. № 17. Ст. 1-132.

2. Мостепанюк Л. О. Відбування довічного позбавлення волі в Україні та за кордоном: проблеми і перспективи. Підприємництво, господарство і право. 2004. № 5. С. 121-124.

3. Костицький М. В. Діалектичне протиріччя між строками позбавлення волі та строками виправлення і ресоціалізації засуджених. Кримінальний кодекс України: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Прогалини у кримінальному законодавстві: міжнародний семінар (м. Львів, 12–13 вересня). 2008. С. 97-101.

4. Рудник В.І. Проблеми безпеки в місцях позбавлення волі». Безпека людини, суспільства, держави: правові, криміналістичні і психофізіологічні засади: V міжнародна науково-практична конференція (17 листопада 2015 р.). С. 29-32.

5. Проблеми кримінально-виконавчого права: навчальний посібник. Чернігів : ПАТ «ПВК «Десна», 2012. 336 с.

6. Кириш Б. О. Покарання, що полягає у довічному позбавленні засудженого свободи, у кримінальному законодавстві зарубіжних країн. Науковий Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2010. № 2. С. 267-270.

7. Коломієць Н. В. Щодо застосування умовнодostroкового звільнення до осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. Юридичний вісник. 2018. № 3. С. 177-182.

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ»

26–27 травня 2022 р., м. Рівне

ТОМ 2

Підписано до друку 30.05.2022. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 12,32. Тираж 100. Замовлення № 0622-094.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28,
+38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.

